

ΘΕΜΑ Α

Α1.

1. Λάθος: «ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίοις»
2. Σωστό «ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντρεφομένης»
3. Λάθος «Οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ, τοῖς μὲν Ἑλλησιν ἡγεμονικῶς τοῖς δὲ βαρβάροις δεσποτικῶς χρώμενος, καὶ τῶν μὲν ὡς φίλων καὶ οἰκείων ἐπιμελόμενος τοῖς δ' ὡς ζῷοις ἢ φυτοῖς προσφερόμενος, πολέμων πολλῶν καὶ φυγῶν ἐνέπλησε καὶ στάσεων ὑπούλων τὴν ἡγεμονίαν»
4. Σωστό «οὐς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος»
5. Λάθος «προσέταξεν...τοῦς πονηρούς»

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ

ΘΕΜΑ Β1: Με βάση το απόσπασμα «κοινὸς ἦκειν θεόθεν...ἡγεῖσθαι πάντας», να εντοπίσετε δύο χαρακτηριστικά που αποδίδει ο Πλούταρχος στον Αλέξανδρο (μονάδες 2) και να συνδέσετε αυτά τα χαρακτηριστικά με τη νέα αντίληψη για την πατρίδα και την οικουμένη (μονάδες 8).

Απάντηση

Ο Ζήνων είχε γράψει ένα έργο με τον τίτλο *Πολιτεία* που δεν σώθηκε. Όπως ο Πλάτων στη δική του *Πολιτεία*, με την οποία αναπόφευκτα θα συγκρινόταν οποιαδήποτε άλλη, ο Στωικός κάνει τη δική του, εναλλακτική, πολιτική πρόταση για την ιδανική πολιτεία, στο πλαίσιο όμως μιας εποχής που αλλάζει. Πρόκειται, ίσως, για μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, όπου η ιδιότητα του πολίτη είναι μία μόνο πτυχή της ηθικής προσωπικότητας. Ο Πλούταρχος για τους σκοπούς του δικού του έργου συνδέει στοιχεία της ουτοπικής στωικής πόλης με την πολιτική του Μ. Αλεξάνδρου, ο οποίος έχει χαρακτηριστικά φιλοσόφου· και κάνει έναν αναχρονισμό: η δράση του Ζήωνα ξεκίνησε γύρω στο 300 π.Χ., 23 χρόνια μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου.

Στο απόσπασμα «κοινὸς ἦκειν θεόθεν... ἡγεῖσθαι πάντας» ο Πλούταρχος αποδίδει στον Αλέξανδρο κάποια χαρακτηριστικά που συνάδουν με τη νέα αντίληψη που έχει διαμορφωθεί για την πατρίδα και την οικουμένη. Πιο συγκεκριμένα, ο μεγάλος ηγέτης παρουσιάζεται με τη πεποίθηση ότι είναι θεόθεν

εντεταλμένος να λειτουργήσει ως **οργανωτής-ενορχηστρωτής και συμφιλιωτής όλων**. Πίστευε, δηλαδή, ότι θα μπορούσε να συγκεράσει τις ιδιαιτερότητες κάθε λαού και να είναι ο ίδιος **κοινός κυβερνήτης των πάντων**. Για να καταφέρει να επιτύχει αυτό τον σκοπό του θα έπρεπε να εφαρμόσει μία πολιτική αποδεκτή από τους διαφορετικούς λαούς. Επεδίωξε να φαίνεται και να συμπεριφέρεται ως ένας αγαθός ηγεμόνας που εκπληρώνει μια **θεϊκή αποστολή** (όχι ως κατακτητής), *ἀλλὰ κοινός ἦκειν θεόθεν ἀρμοστής καὶ διαλλακτῆς τῶν ὄλων νομίζων*. Δηλαδή, προέβαλλε στους Πέρσες και τους υπόλοιπους κατοίκους της Ασίας την ιδέα ότι είχε θεϊκή καταγωγή και ότι θα έπρεπε να τον σέβονται και να τον τιμούν ως θεό και ότι ο ίδιος επιτελούσε μια θεϊκή αποστολή.

Άλλο ένα στοιχείο της τακτικής που αποδίδεται στον Αλέξανδρο ήταν ότι **προέβη σε συμφιλιωτικές ενέργειες που συνέτειναν στην οργάνωση μιας οικουμένης** («καὶ εἰς ταύτῳ συνενεγκῶν τὰ πανταχόθεν»). Χρησιμοποιώντας άλλοτε το λόγο και άλλοτε τη βία («οὐς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε τοῖς ὄπλοις θιαζόμενος») προσπάθησε να αναμείξει τους τρόπους ζωής, τα ήθη, τους γάμους και τις συνήθειες εφαρμόζοντας ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης. Μάλιστα, ο τρόπος με τον οποίο ενήργησε ο Μακεδόνας στρατηλάτης παρομοιάζεται με την αναμεικτική διαδικασία που ακολουθεί κάποιος όταν φτιάχνει ένα ρόφημα στον κρατήρα («ὥσπερ ἐν κρατῆρι μίξας»). Μόνο που αυτός ο κρατήρας είναι κρατήρας φιλίας («φιλοτησίω») και δεν περιλαμβάνει βρώσιμα συστατικά, αλλά τρόπους ζωής, ήθη, γάμους και συνήθειες. Η αυτοκρατορία του Αλέξανδρου παρομοιάζεται με ένα μεγάλο αγγείο αγάπης και φιλίας, στο οποίο ο στρατηλάτης ανέμειξε τα διαφορετικά ήθη και έθιμα των λαών, συνενώνοντάς τα σε ένα αρμονικό σύνολο, ώστε όλοι να ζουν με ομόνοια. Με τη δημιουργία μεταφορικής (οπτικής / κινητικής / ακουστικής) εικόνας ο Αλέξανδρος παρουσιάζεται σαν να ομογενοποιεί μέσα σε ένα μεγάλο αγγείο διαφορετικούς λαούς με τα αντίστοιχα ήθη και έθιμα.

Επιπλέον, με τη φράση *πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας* δίνεται το πρόσταγμα **να θεωρούν όλοι ως πατρίδα τους την οικουμένη**. Εδώ παρουσιάζεται η πολιτική της ομογενοποίησης των πολιτισμών, την οποία εφάρμοζε ο Αλέξανδρος. Η αγάπη προς την πατρίδα συνεχίζει να θεωρείται βασικό καθήκον, ωστόσο ήδη οι Κυνικοί επαναπροσδιορίζουν τη σημασία του όρου. Καθώς το άτομο δεν προσδένεται ούτε περιορίζεται στην πόλη και τον τόπο του, ο όρος διευρύνεται, για να συμπεριλάβει ολόκληρο τον κόσμο. Η αντίληψη ότι υπάρχει ουσιαστική και φυσική σύνδεση του καθενός με την ανθρωπότητα, η προτεραιότητα της ανθρώπινης ιδιότητας, είναι η βάση του στωικού κοσμοπολιτισμού.

Ο Πλούταρχος, για τους δικούς του λόγους, προσδίδει στον Αλέξανδρο χαρακτηριστικά φιλοσόφου. Έτσι, παρουσιάζεται εδώ σαν να έχει σχεδιάσει και να εφαρμόζει ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης. Βέβαια, ο νέος ελληνιστικός κόσμος που προέκυψε από την εκστρατεία του Αλεξάνδρου ανέδειξε καινούργιες αξίες, που υπονόμισαν τις αξίες των πόλεων κρατών. Αντίθετα, σε ηθικό / πολιτικό επίπεδο, η ηθική του δασκάλου του Αλεξάνδρου, του Αριστοτέλη, αντιστοιχούσε στη μικρή κλίμακα μιας πόλης και όχι στην αναδυόμενη οικουμένη.

Σημείωση: οι μαθητές όφειλαν να αναφέρουν και να αναπτύξουν δύο από τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

B2. Στην ελληνιστική περίοδο ο Στωϊκισμός μπορεί να θεωρηθεί η σημαντικότερη από τις φιλοσοφικές τάσεις. Η πόλις-κράτος έχει αποδομηθεί ως πλαίσιο διαβίωσης και έχει αντικατασταθεί από μεγάλες αχανείς αυτοκρατορίες, ενώ ο άνθρωπος έχει απελευθεωθεί της πολιτικής του ιδιότητας και πλέον έχει την ταυτότητα του υπηκόου. Η φιλοσοφία λοιπόν, καλείται να προσφέρει παραμυθία στον άνθρωπο και να τον εισαγάγει στην έννοια του κοσμοπολιτισμού. Τα δύο συγκρινόμενα αποσπάσματα αποτελούν

χαρακτηριστικά δείγματα της αρχαίας Στοάς και της Νέας Στοάς, με εκπροσώπους τον ιδρυτή του Στωικισμού Ζήνωνα και τον Ρωμαίο Αυτοκράτορα Μάρκο Αυρήλιο αντίστοιχα.

Στο έργο του Πλούταρχου “Περί Αλεξάνδρου τύχης και αρετής”, ο ιστορικός υπερασπιζόμενος το έργο και την πολιτική του Μεγάλου Αλεξάνδρου προβάλλει μια εξιδανικευμένη εικόνα του Μακεδόνα στρατηλάτη, υποστηρίζοντας ότι υλοποίησε με την οικουμενική αυτοκρατορία του τις Βασικές αρχές του Στωικισμού, όπως περιγράφονται στο έργο Ζήνωνα “Πολιτεία”. Εκεί περιγράφεται μία κοινωνία θεμελιωμένη στην ισότητα με απώτερο σκοπό την επίτευξη του συλλογικού αγαθού, που εκπορεύεται από ένα κοινό τρόπο ζωής. Ο Πλούταρχος θέτει ως κυρίαρχο σκοπό της Πολιτείας “εις εν τούτω συντείνει κεφάλαιον” να μην θεωρούν οι άνθρωποι τους εαυτούς ως κατοίκους ξεχωριστών πόλεων ή δήμων που εφαρμόζουν διαφορετικούς κανόνες δικαίου αλλά να νιώθουν όλους τους συνανθρώπους τους ως συνδημότες και συμπολίτες και να υπάρχει ένας ενιαίος τρόπος οργάνωσης της πολιτείας με ένα κοινό νόμο, που αποτελεί το φυσικό νόμο και παραπέμπει στο καθεστώς ευνομίας. **Ευνομία: Η ευνομία αποτελούσε μόνιμο αίτημα στη θεωρία και την πρακτική της ελληνικής αρχαιότητας. Ένας από τους υποστηρικτές της δημοκρατίας, ο λεγόμενος “Ανώνυμος του Ιαμβλίχου” συνοψίζει τα πλεονεκτήματά της, αξιολογώντας την ως «ό,τι καλύτερο για το σύνολο και για το άτομο». Στους Στωικούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, που ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο» (Κλήμης Αλεξανδρείας, Στρωματείς, 4.26), τον φυσικό νόμο που ισχύει για όλα τα πράγματα. Ο ηγέτης αυτής της κοσμοπόλης πρέπει να γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά, να κατέχει το κύριο πολιτικό αγαθό, την αρετή, και να αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους (κυβερνήτης, δικαστικός, παιδαγωγός κ.ά.), ώστε να διασφαλιστεί η ευνομία. [ΣΧΟΛΙΟ ΦΑΚΕΛΟΥ]** Έτσι, υπογραμμίζεται ο ενιαίος χαρακτήρας της κοσμικής πόλης όπου συνυπάρχουν όλοι οι άνθρωποι, διοικούμενη από το θεϊκό κοινό νόμο, το Λόγο. Η παρομοίωση «ώσπερ αγέλης συννόμου νόμω κοινω συντρεφόμενης», αισθητοποιεί την άποψη του φιλοσόφου για το καθεστώς ευνομίας, όπου οι άνθρωποι παρομοιάζονται με αγέλη που ζει, δρα, ικανοποιεί τις ανάγκες της και επιδιώκει το αγαθόν κάτω από ένα οικουμενικό σύστημα κανόνων. Στην ιδεατή πολιτεία του Ζήνωνα οι άνθρωποι είναι ίσοι και αποτελούν μέρη ενός συνόλου, που έχουν επιλέξει να ζουν με φυσική ελευθερία, χωρίς οικογένεια και υλικά αγαθά, την αρμονία και την ομόνοια ανάμεσα τους την εξασφαλίζει ο Θεός της φιλίας και της ελευθερίας, ο Έρωτας του Ζήνωνα, που μεριμνά για την διασφάλιση της τάξης και την απαλοιφή των αντιθέσεων. Ο Πλούταρχος θεωρεί ως πρότυπο της ιδεατής πολιτείας του Ζήνωνα και του Πλάτωνα τη σπαρτιατική πολιτεία του Λυκούργου που χαρακτηριζόταν από αρετή και ομόνοια.

Στο παράλληλο κείμενο που αποτελεί απόσπασμα από “Τα εις εαυτόν” του Μάρκου Αυρήλιου απηχούνται αντίστοιχες απόψεις των βασικών αρχών της Στωϊκής φιλοσοφίας. Ο ρωμαίος αυτοκράτορας δίνει ως απάντηση στην ανασφάλεια του ανθρώπου της ελληνοιστικής εποχής τη στροφή σε αυτόν, προκειμένου κανείς να ψάξει και να βρει ό,τι χρειάζεται. Προτρέπει τον αποδέκτη του λόγου του να αντιληφθεί τον εαυτό του ως οργανικό μέρος του συνόλου, που υπακούει στους κοινούς φυσικούς νόμους που ταυτίζονται με τον ορθό λόγο «έν ήμῖν λόγος, ο οποίος είναι κομμάτι του κοσμικού λόγου, γι’ αυτό έχει καθολική εμβέλεια και ισχύ, είναι αιώνιος και σταθερός «Είμαι μέρος του συνόλου που υπακούει σε φυσικούς νόμους». Συνάμα τον καλεί να εναρμονιστεί με την συμπαντική ισορροπία, ώστε να λειτουργεί επωφελώς για το κοινωνικό σύνολο με απώτατο στόχο την κοινή ευδαιμονία « Όσο θα θυμούμαι ότι είμαι μέρος ενός τέτοιου συνόλου, θα μένω ευχαριστημένος, ό,τι και να προκύψει». Καμία ενέργεια αντικοινωνική δεν είναι επιτρεπτή, καμία παρόρμηση που να υπαγορεύει το κοινό συμφέρον, όπως στη πολιτεία του Ζήνωνα, που δεν υπάρχουν στεγανά.

Τα δύο αποσπάσματα αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα της στωϊκής φιλοσοφίας και των βασικών αρχών από τις οποίες αυτή διέπεται, με κυρίαρχη αυτή του Λόγου που οι Στωϊκοί τον αποθέωσαν και τον ταύτισαν με τον θεό. Τελικά, κατά τους στωϊκούς, η ευδαιμονία εξαρτάται από όλους τους ανθρώπους μέσω της πραγμάτωσης της ενάρετης ζωής που υποδεικνύεται από τη λογική που υπάρχει σε κάθε άνθρωπο,

αφού το όμολογουμένως τῷ λόγῳ ζῆν, ισοδυναμεί με το όμολογουμένως τῆ φύσει ζῆν που υπαγορεύει τί πρέπει να πράξει κανείς για να καταστεί ευτυχισμένος.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΘΕΜΑ Γ1 (Μετάφραση)

Όσοι είχαν την αρχηγία στη Σάμο και κυρίως ο Θρασύβουλος, ο οποίος βέβαια υποστήριζε πάντοτε την ίδια άποψη, αφού άλλαξε την πολιτική κατάσταση, με αποτέλεσμα να επιστρέψει ο Αλκιβιάδης από την εξορία, και τελικά κάνοντας συνέλευση έπεισε το σύνολο των στρατιωτών και αφού αποφάσισαν αυτοί την επιστροφή του Αλκιβιάδη και την αμνηστία, αφού ταξίδεψε με πλοίο (ο Θρασύβουλος) προς τον Τισσαφέρνη, έφερε πίσω από την εξορία στη Σάμο τον Αλκιβιάδη θεωρώντας μοναδική σωτηρία εάν φέρει με το μέρος τους (των Αθηναίων) τον Τισσαφέρνη απομακρύνοντάς τον από τους Πελοποννησίους.

Γ2. Ο Αλκιβιάδης, μετά την επιστροφή του από την εξορία, μεγαλοποιεί στη συνέλευση του λαού (γενομένης δὲ ἐκκλησίας) τη δύναμη που ασκεί στον Τισσαφέρνη, γνωρίζοντας τη μεγάλη ανάγκη των Αθηναίων να γίνει ο τελευταίος σύμμαχός τους (καὶ ὑπερβάλλων ἐμεγάλυνε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν παρὰ τῷ Τισσαφέρνει). Η συγκεκριμένη ενέργεια εξυπηρετεί τις σκοπιμότητες του Αλκιβιάδη, οι οποίες ανιχνεύονται στο απόσπασμα στις τελικές προτάσεις που ακολουθούν. Αρχικά, σκοπός του είναι να τρομοκρατήσει τους ολιγαρχικούς της Αθήνας (ἵνα οἱ τε οἴκοι τὴν ὀλιγαρχίαν ἔχοντες φοβοῖντο αὐτὸν) και να διαλυθούν γρήγορα οι ολιγαρχικές οργανώσεις (καὶ μᾶλλον αἱ ξυνωμοσίαι διαλυθεῖεν): ταυτόχρονα, επιδιώκει με τον τρόπο αυτό να ενισχύσει την επιβολή του στους στρατιώτες της Σάμου (καὶ οἱ ἐν τῇ Σάμῳ τιμωτέρων τε αὐτὸν ἄγοιεν), ώστε να τον υπολογίζουν περισσότερο. Επιπλέον, η ενέργειά του αυτή θα τους ενθάρρυνε περισσότερο (καὶ αὐτοὶ ἐπὶ πλέον θαρσοῖεν), ενώ οι εχθροί θ' άρχιζαν να έχουν μεγάλες αμφιβολίες για τον Τισσαφέρνη και θα έχαναν τις ελπίδες τους (οἱ τε πολέμιοι τῷ Τισσαφέρνει ὡς μάλιστα διαβάλλοιντο καὶ [ἀπὸ] τῶν ὑπαρχουσῶν ἐλπίδων ἐκπίπτοιεν). Έτσι, ο Αλκιβιάδης επιτυγχάνει να ισχυροποιήσει τη θριαμβευτική του επιστροφή στην Αθήνα και την κάθαρσή του από τις παλιές κατηγορίες.

ΘΕΜΑ Γ3

Γ3α.

πλήθος: πλήθεσι(ν)

ιδίαν: ιδιαιτέραν και ιδιωτέραν

πολλά: πλεῖστα

ἑαυτοῦ: ὑμᾶς αὐτάς

ὑπαρχουσῶν: ὑπαρχόντων

ἐλπίδων: ἐλπίδι

Γ3β.

ἔπεισε: πέπεικε

ψηφισαμένων: ἔψηφισμένων

πλεύσας: πεπλευκώς

κατῆγεν: κατῆχεν / καταγήοχεν

ΘΕΜΑ Γ4 (ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ)

Γ4.α.

τά πράγματα:	Αντικείμενο στο ρήμα "μετέστησε"
ἄδειαν:	Αντικείμενο στη μετοχή "ψηφισαμένων"
ὡς τόν Τισσαφέρην:	εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός κίνησης σε πρόσωπο στη μετοχή "πλεύσας"
ἐκκλησίας:	Υποκείμενο στη χρονική μετοχή "γενομένης" (γενική απόλυτη)
τῶν μελλόντων:	Ουσιαστικοποιημένη επιθετική μετοχή ως γενική αντικειμενική στο "ἐλπίδος", ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός
οἴκοι:	Καθαρῶς επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο και προσδιορίζει τη μετοχή "οἱ ἔχοντες"
τῷ Τισσαφέρνει:	Δοτική αντικειμενική στο "οἱ πολέμιοι", ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός

Γ4.β.

πλεύσας: χρονική μετοχή, ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα "κατῆγεν", δηλώνει το προτερόχρονο

Υποκείμενο μετοχής: Θρασύβουλος → συνημμένη στο Υποκείμενο του ρήματος "κατῆγεν"

Ἀνάλυση: η μετοχή αναλύεται σε δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση, που δηλώνει το προτερόχρονο → ἐπεὶ (Θρασύβουλος) ἔπλευσε

Επιμέλεια:

Γιαννακῆς Νικόλαος, Τζιτζικάκης Παναγιώτης, Μπίτσικα Μαρία, Σαρμπάνη Ειρήνη, Ρογδάκη Βασιλική, Φραγκιαδουλάκη Κλειώ, Πυρπιρή Ηλιάννα, Γεωργιάδου Αναστασία, Μάνου Ειρήνη, Μακράκη Γεωργία, Λιναρδάκη Θάνια, Γεράση Ξένια, Γιανναντωνάκη Άννα Μαρία

και τα κέντρα ΔΙΑΚΡΟΤΗΜΑ: Πειραιάς, Κερατσίνι Ταμπούρια, Διαδικτυακό, Μοσχάτο, Ραφήνα, Άγιος Στέφανος, Ηράκλειο Κρήτης, Νέος Κόσμος, Θεσσαλονίκη Αμπελόκηποι, Γκύζη